

E-BAKADA: Interaktibong Kagamitan sa Pagtuturo ng Filipino bilang Ikalawang Wika ng mga Banyagang Estudyante

(E-BAKADA: An Interactive Tool for
Teaching Filipino as a Second Language to
Foreign Students)

Junior M. Pacol

jpacol@clsu.edu.ph

Central Luzon State University, Philippines

Abstrak Kaakibat ng globalisasyon ang pag-unlad at manipestasyon nang hindi matawarang kahalagahan ng teknolohiya. Makikitang malaki ang pagbabagong dulot nito sa aspekto ng edukasyon. Bunga ng impluwensya ng mga karatig bansa, hindi pahuhuli ang bansa sa pagkonsumo sa globalisasyon. Sa kasalukuyang estado ng Filipino, malaki ang maitutulong ng integrasyong-ICT upang makilala ang wikang Filipino bilang wikang pangglobal. Layunin ng pag-aaral na ito na makabuo ng interaktibong kagamitan at matukoy ang kabisaan nito. Tatawagin itong E-BAKADA, E mula sa elektroniko at BAKADA mula sa ABAKADA. Pananaliksik at Pag-unlad o Research and Development (R&D) ang disenyo ng pag-aaral na ito. Gumamit ng minodipikang tseklist na hango sa *Learning Resource Management and Development System* para sa balidasyon ng mga gurong eksperto na may karanasan sa pagtuturo ng mga banyagang estudyante at pauna at pangwakas na pagsusulit bilang instrumento sa pagtukoy ng kabisaan ng interaktibong kagamitan para sa mga banyagang estudyante. Maituturing na mabisa at kapaki-pakinabang ang nabuong interaktibong kagamitan

sa pagtuturo ng Filipino dahil sa pagtaas ng mean iskor mula sa pauna at pangwakas na pagsusulit na maituturing na makabuluhang pagbabago. Magsisilbi itong gabay sa bawat indibidwal na banyagang estudyante na mahasa ang kanilang kagustuhan at kakayahan sa pagkatuto ng wika at kulturang Filipino. Makatutulong din ito sa mga gurong nagtuturo ng mga banyaga at sa mga estudyante at guro na nagnanais na makatuklas sa panibagong kaalaman gamit ang makabagong teknolohiya.

Susing Salita: banyagang estudyante, E-BAKADA, Filipino bilang ikalawang wika, internasyonalisasyon ng edukasyon, interaktibong kagamitan

Abstract Globalization connotes progress, and its manifestation is the incomparable importance of technology. Its extraordinary effect is observable in many aspects like education, which has significantly evolved. The Philippines is not at par with the influence of its neighboring countries in the region in terms of maximizing globalization. At present, Information Communication Technology (ICT) integration in Filipino as a subject in higher education institutions places it as a global language. This Research and Development study developed the E-BAKADA, an interactive platform, where E is sourced from electronic and BAKADA from the book ABAKADA, a basic reference for Filipinos to learn the Filipino language. The researcher utilized a modified checklist based on the Learning Resource Management and Development System for the validation by expert teachers with experience in teaching foreign students. Pre- and post-tests were employed as instruments to determine the effectiveness of the interactive teaching tools for foreign students. The developed interactive teaching tools can be considered effective and beneficial in teaching Filipino to foreign students, as evidenced by the increase of mean score from pre to post-test, which can be deemed that there is a significant improvement.

This study distinguishes the benefits of teaching Filipino language and culture to other nationalities as a second language (SL) or foreign language (FL) as a new approach in language teaching. Further, it aims to be introduced as an material for teaching, useful as a tool for foreign learners to enhance and optimize their second or foreign language acquisition. This will aid language teachers teaching foreign learners and other students and teachers who aim to discover new learning through technology integration in language learning materials.

Keywords: E-BAKADA, internationalization of education, interactive learning materials, Filipino as second language, foreign students

Panimula

Sa panahon ngayon, marami na ang pagbabagong nagaganap sa bansa o maging sa buong mundo. Bunsod ito ng tinatawag na globalisasyon na mula sa perspektiba ng mga tinatawag na European Elites noong mga unang yugto ng ika-16 na siglo, ang termino na naglalarawan sa pagtulak pataas ng mga hangganan na siyang nagbibigay kamalayan sa ibang panig ng mundo (Spring, 2014). Sa payak na pananalita, tumutukoy ang globalisasyon sa pagbubukas ng oportunidad sa maraming lugar na magkaroon ng malayang kalakalan ng mga kaalaman, kultura, at gayundin sa lahat ng produkto.

Isang pagbabagong naranasan ng bansa higit lalo sa larang ng edukasyon sa panahon ng dating pangulong Benigno Aquino III ang implementasyon ng Republic Act 10533 o Enhanced Basic Education Curriculum na kilala bilang K to 12 Curriculum na nagbigay ng malaking pagbabago sa kurikulum ng Higher Educational Institutions (HEIs). Naging implikasyon ng programa ang pagbuo at pagrerebisa ng bagong kurikulum sa antas ng tersyarya na

CHED Memorandum Order No. 20 s.2013 o ang Revised General Education Curriculum ang lantarang pagbabalewala sa Filipino bilang asignatura sa kolehiyo gayundin ang pagkakaroon ng laya ang namumuno sa pamantasan na gamitin ang Filipino bilang wikang panturo sa mga GE courses na siyang magiging simulain ng pagkakaroon ng tunggalian sa wikang Filipino at Ingles.

Dahil dito, layunin pa rin ng bansa na makapagbigay ng dekalidad na edukasyon kaya nagsagawa ng mga hakbangin at programa ang mga pamantasan at Departamento ng Filipino upang mapanatili ang intelektwalisasyon ng wikang Filipino. Malaki ang papel na ginagampanan ng mga ahesiyang pang-edukasyon sa pagrerebisa ng kurikulum sa bansa. Nangangailangan ito nang sistematikong pagpapalano upang ang bawat programa ay nakasalig sa layunin ng Timog-Silangang Asya at kahingian ng internasyonalisasyon ng edukasyon maging ng Agenda 2030 o Sustainable Development Goals (SDGs). Sa pagkamit ng mga mithiing ito, nangangailangan ng mga makabagong kagamitang panturo na sasabay sa napapanahon na pangangailangan ng mga global na estudyante. Ang pagkilala sa “ICT Integration” ang isang paraan na tutugon sa pangangailangan ng mga estudyante. Batay isinagawang pananaliksik ni Zamora (2016), ang mga makabagong dulog sa pagtuturo ay makatutulong sa mga susunod na henerasyon.

Ang pagkatuto nang maayos ng ikalawang wika ay ang pagsipat sa mundo kung paano ginagamit ang sariling wika ng mga mamamayan nito. Ang pagkatuto rin sa wika ay nagpapakita kung paano nauugnay ang tradisyon, kaugalian, pananaw, at saloobin ng kanilang sariling lipunan sa pagtamo ng wika sa pag-iisip. Sa pag-aaral ni Taylan (2017), kaniyang binibigyang halaga ang kultura bilang panghuhugutan ng mga araling pangwika na naging gabay ng mananaliksik upang ilapat ang mga iba’t ibang aralin sa wika at kulturang Filipino.

Tumutugon ang pag-aaral na ito sa pangangailangan ng mga pamantasan sa mga kagamitang pampagtuturo sa mga araling wika at kulturang Filipino para sa mga banyagang estudyante. Gayundin sa mga opoturnidad na maituro ang wika at kulturang Filipino sa mga paaralan sa ibayong-dagat. Daan ito upang magkaroon ng mga sangguniang magagamit ng mga gurong nagtuturo sa mga banyaga at mga estudyanteng nag-aaral ng wika at kulturang Filipino.

Pag-aaral ng Wika at Kulturang Filipino ng mga Banyagang Estudyante

Nakatala sa Executive Order 285 o “Amending the Guidelines Governing the Entry and Stay of Foreign Students in the Philippines and the Establishment of an Inter-Agency Committee on Foreign Students for the Purpose” noong panahon ni dating pangulong Estrada, na maipakilala ang bansa bilang sentro ng edukasyon sa Asya at sa mga karatig na lugar (Tempo, 2012). Sa pagkakaroon ng mga organisasyong kaanib ang bansa ay gayundin naman ang pagkakaroon ng mga koneksyon ng mga pamantasan sa bansa sa buong daigdig.

Handa ang bansa sa pagpasok ng banyagang estudyante lalo na kung layunin nito ay makapag-aral sa mga pamantasan sa bansa na kinilala ng Federation of Accrediting Agencies of the Philippines (FAAP) o may katumbas na pagkilala ng CHED. Ang globalisasyon ang nagtulak ng pagkakaroon ng *student and faculty exchange program* at naniniwala ang pamahalaan sa kakayahan ng ahensiyang pang-edukasyon na kayang umalinsabay ng bansa sa kahusayan sa edukasyon.

Maituturing na internasyonal na wika ang Filipino dahil maraming bansa sa mundo ang itinuturo at inaaral ito. Matagal na ring pinag-aaralan ng mga banyagang estudyante ang ating wika bilang kanilang ikalawang wika sa loob

at labas ng bansa (Laranjo, 2021). Sa pagkatuto ng wika, kaakibat nito ang pag-unawa ng kapwa at ang kultura nito. Nakapaloob dito ang alpabeto, estruktura ng wika, paniniwala at mga impormasyon na may mahalagang gampanin sa pagkikipag-interaksyon sa kapwa (Zafra, 2016). Ngunit sa mga pagkakataong iba ang *lingua franca* o unang wika at maging iba rin ang kultura at paniniwala, nagkakaroon ng multikultural na sagabal na dahilan ng pagbuo ng suliranin na maunawaan at maihayag ang saloobin at damdamin ng sariling ideya.

Ang pagdagsa ng mga dayuhang estudyante na nagnanais mag-aral sa bansa ay isang testamento na may malaking pagbabago at pag-unlad sa kahusayan at kalidad ng edukasyon sa mga paaralan sa bansa (Tarum, 2016). Kaya naman makatutulong ang interaktibong kagamitan sa pagtuturo at pagkatuto upang mas dumami pa ang mahikayat na estudyante dahil sa tulong nito na hindi lamang materyal na bagay ang maaaring pagbahaginan kundi maging ang kultura na mayroon ang bawat bansa. Ipinahahayag ni San Juan (2018) na napag-iisa ng globalisasyon ang bawat tao sa mundo dahil na rin sa lawak ng naaabot ng media, komunikasyon, at teknolohiya.

Foreign Language and Area Studies (FLAS) Program

Kaugnay ng ASEAN integration at internasyonalisasyon ng edukasyon ang pagsasagawa ng programa sa pananatili ng Filipino sa pamantasan sa pamamagitan ng pagtuturo ng wika at kulturang Filipino sa mga banyagang estudyante sa ilalim ng International Affairs Office (IAO) at *Foreign Language and Area Studies* (FLAS) Scholarship ng Department of Education sa Estados Unidos. Kung ang mga Pilipinong nag-aaral sa ibang bansa ay obligadong mag-aral ng wika ng bansang kaniyang pinupuntahan dapat ganoon din ang maging sitwasyon at senaryo ng pagpunta ng mga banyagang estudyante sa Pilipinas. Dito, higit na mapapalalakas ang

wikang Filipino at kulturang Pilipino upang maibandila sa mundo. Alinsunod sa Artikulo 14, seksyon 6-9 ng Konstitusyon 1987, bilang mamamayan ng Pilipinas nararapat lamang na magsagawa o bumuo ng mga hakbangin upang ang wikang Filipino bilang wikang pambansa ay matanyag sa buong daigdig at magamit bilang midyum ng opisyal na komunikasyon at bilang wika ng panturo sa sitemang pang-edukasyon.

Nakasalig ang programang FLAS sa kampanya ng *United Nations Sustainable Goals* na ang pagkakaroon ng de-kalidad na edukasyon na nasa puso ng 2030 Agenda para sa likas-kayang pag-unlad. Isinusulong ng SDG 4 o *Quality Education* na sisiguraduhin ang inklusibo at patas na kalidad ng edukasyon para sa lahat. Ito rin ay magbubukas ng opurtunidad para sa kolaborasyon sa mga pamantasan sa iba't ibang panig ng mundo na layunin naman ng SDG 17 o *Partnership with the Goals*. Mula sa ulat ng International Affairs Office (2022) ang dalawang SDG na ito ay kabilang sa isinusulong ng pamantasan at bahagi sa mga programa para sa ebalwasyon ng *Times Higher Education (THE) Impact Ranking*.

Interaktibong Kagamitan sa Pagtuturo ng Filipino

Samakatuwid, sumasabay ang pag-aaral na ito sa malalaking alon na sumusubok sa wikang Filipino. Nangangailangan na isabay ang mga teknik na ginagawa ng mga guro upang maging kawili-wili sa mga estudyante ng ika-21 siglo ang paglalalatag ng mga aralin na ang hilig ay panonood at pakikinig (Tangonan et al., 2016). Nabuo ang konsepto ng E-bakada o *electronic* abakada bilang interaktibong kagamitan sa pagtuturo sapagkat natututo ang bawat Pilipino sa pamphlet na Abakada. Sa gitna ng mga hamon ng globalisasyon at internalisasyon ng edukasyon, ang pagtuturo ng Filipino sa mga banyaga ay may malaking ambag sa pagsasabuhay sa

kultura at sa intelektwalisasyon ng wikang Filipino.

Sa pagkonsumo ng bansa globalisasyon at internasyonalisasyon ng edukasyon, nagkakaroon ng palitan ng kaalaman ang bawat pamantasan sa pamamagitan ng mga kasunduan sa gawaing pampananaliksik, ektensyon, at pang-akademiko na nagbubunsod ng *faculty* at *student exchange program*. Ang ganitong programa ay nagbubukas ng oportunidad na maipakilala ang wika at kulturang Filipino sa iba't ibang lahi. Ang pagtuturo ng wika ay maaring mapadali sa paggamit ng teknolohiya bilang isang kagamitan sa paaralan. Nagkaroon ng ebolusyon ang wika at kasabay nito ang pag-usbong ng teknolohiya na siyang nagpaunlad sa larangan ng edukasyon. Sa tulong ng midya at teknolohiya ay makapagbabahagi ng awtentikong kagamitang panturo na makatutulong upang mapabuti at mapadali ang gawain, maging masigla at kongkreto ang pagkatuto ng mga estudyante sa kanilang lipunang ginagalawan (Cox, 2014; Olawale, 2013).

Layunin ng Pag-aaral

Pangunahing layunin ng pag-aaral na ito na makabuo ng interaktibong kagamitan sa pagtuturo ng mga guro at pagkatuto ng mga banyagang estudyante ng wika at kulturang Filipino na makatutulong sa paglinang ng kanilang kahusayan sa pagtamo at pagkatuto ng kanilang ikalawang wika. Tiyak na nilalayon ng pag-aaral na (a) makabuo ng interaktibong kagamitan na mabisang kaantabay ng mga banyagang estudyante na tatawaging “E-BAKADA: Pag-aaral ng Wika at Kulturang Filipino” ang interaktibong kagamitan na galing ang “E” sa elektroniko at “BAKADA” sa Abakada na may malaking kaugnayan sa pag-aaral; (b) maipabalido ang interaktibong kagamitan batay layunin, nilalaman, format, presentasyon/organisasyon, pagsasanay, at kawastuhan at napapanahong impormasyon; at (c) matukoy ang kabisaan ng

interaktibong kagamitan batay sa panimula at pangkawas na pagtataya.

Pangunahing Palagay

Batay sa kasalukuyang pag-aaral, walang makabuluhang pagbabago sa paggamit ng interaktibong kagamitan sa pagtuturo ng Filipino para sa mga dayuhang estudyante batay sa resulta ng kanilang paunang pagsusulit at pangwakas na pasusulit.

Teoretikal na Balangkas

Figura 1

Paradigma ng Pag-aaral

Ang ADDIE na ginamit ni Longcop (2015) na naging batayan sa pagbuo ng teoretikal na balangkas. Ginamit ang ADDIE Model sa proseso ng pagbuo ng E-BAKADA na nangangailangan ng pagsasagawa ng (a) pagsusuri ng mga

impormasyon na kinakailangan aralin na siyang lalamanin ng interaktibong modyul (b) pagdidisenyo at paglalagay ng mga impormasyong kinakailangan sa interaktibong modyul; (c) pagdebelop ng isang prototipong modyul; (d) pagpapagamit ng nabuong E-BAKADA at pagkakaroon ng intergrasyon ng mga pagsusulit; at (e) pagtukoy sa pagtanggap ng mga guro at estudyante na posibleng gumamit ng nabuong interaktibong kagamitan. Ang konsepto ni Moeller at Catalano (2015) sa kaniyang pag-aaral na *foreign language teaching and learning*, binanggit niya na mahalaga ang pagkakaroon ng interaksyon sa pagtuturo ng wika. Katulad ng E-BAKADA, layunin nito na magkaroon ng interaksyon sa pagitan ng estudyante at modyul. Idagdag pa sa mga teorya ng pagkatuto ng ikalawang wika ang Schumann's Acculturation Theory at Vygotsky's Sociocultural Theory na kung saan may relasyon ang pakikipag-ugnayan sa lipunan upang magkaroon ng ganap na pagkatuto ng ikalawang wika. Makatutulong din nang lubos ang mga empirikal na datos o kaalaman mula sa komunidad kung saan ginagamit ang pinag-aaralang wika. Ito ang nagsilbing batayan sa pagbuo ng E-BAKADA.

Metodolohiya

Disenyo ng Pananaliksik

Pananaliksik at Pag-unlad o *Research and Development (R&D)* na ginamit ni Gustiani (2019) na modelo ni Borg at Gall (1983) ang disenyo ng kasalukuyang pag-aaral. Tumutukoy ito sa malikhaing gawain na nangangailangan ng sistematoko at masusing pag-aaral upang makabuo ng bagong kaalaman na magagamit ng pagtuturo at pagkatuto. Angkop ang ganitong uri ng pananaliksik sa pag-aaral dahil layunin ng pag-aaral na bumuo ng kagamitang pampagtuturo at tukuyin ang kabisaan nito.

Pagpili ng mga Sampling sa Pag-aaral

Gumamit ng *purposive sampling* o sampling na may layunin ang mananaliksik sa pagpili ng kalahok. Ginamit ang paraang ito dahil, una ang mga balideytors ay mga eksperto sa larang at may karanasan sa pagtuturo ng banyagang estudyante. Para sa mga banyagang estudyante, sila ang tanging grupo ng mga banyagang estudyante na nag-aaral ng wika at kulturang Filipino. Nahati sa dalawa ang mga kalahok:

Balideytors

Binuo ang mga balideytors ng sampung gurong eksperto na nakapagturo ng wikang Filipino at gurong naging *Fulbright Scholar* sa Amerika. Binuo ito ng anim na guro na nakapagturo ng Filipino sa banyagang estudyante, isang (1) koordineytor ng *Filipino Language and Culture ng International Affairs Office* (IAO) at dalawang guro sa Ingles na nakapagturo ng Filipino ng banyagang estudyante na naging *Foreign Language Teaching Assistant (FLTA) Program* sa ilalim ng *Fulbright Scholarship*.

Banyagang Estudyante

Ang mga banyagang estudyante o *exchange student* ng Taong Panuruan 2019-2020 ang nagsilbing kalahok ng isinagawang pag-aaral. Tanging ang mga nasa ilalim ng programang *Foreign Language Area Studies* (FLAS) ang kalahok na isa mula sa University of Washington na may kursong *Bachelor of Arts in Journalism minor in SouthEast Asian Studies*, dalawa mula sa Northern Illinois University na may kursong *Bachelor of Arts in Linguistics minor in SouthEast Asian Studies* at apat na mula sa Nong Lam University sa Vietnam na may kursong *Doctor of Veterinary Medicine*.

Instrumentong Ginamit sa Pag-aaral

Ang ginamit na tseklis ng pananaliksik ay nakabatay sa panukatan ng *Learning Resource Management and Development System* (LRMDS) bilang instrumento ng mga dalubhasa sa pagbabalido ng interaktibong kagamitan. Minodipika at inayon ng mananaliksik gamit ang pangangailangan ng interaktibong kagamitan. Hindi isinama ang format na laki at bigat ng modyul mula sa orihinal na tseklis sapagkat sa hindi ito angkop sa interaktibong kagamitan. Sa pagtataya sa kabisaan ng interaktibong kagamitan, bumuo ng pauna at pangwakas na pagsusulit na binubuo ng 50 aytem. Ang mga aytem ay nakabatay sa walong aralin ng E-BAKADA. Ang bawat instrumento ay dumaaan sa balidasyon ng nilalaman at *reliability test*.

Paraan ng Pagsasagawa ng Pag-aaral

Analisis

Sa pag-aanalisa ng mga datos na lalamanin ng binuong interaktibong kagamitan, sumangguni ang mananaliksik sa koordineytor ng *Filipino Language and Culture ng International Affairs Office* (IAO) upang iangkop sa balangkas ng kurso ang mga araling pangwika at kultura. Isinaalang-alang ang mga aralin sa layunin ng programa na magkaroon ng aktwal na pakikipamuhay ang mga estudyante sa mga taal na tagapagsalita at sa aktwal na pamayanan ng wikang pinag-aaralan upang higit na matutuhan at mapahalagahan ang kultura at wikang Filipino. Dagdag pa, dahil sa rural na setting ang pamantasan ay inangkop ang paglalagay ng mga halimbawa tungkol sa pagsasaka at payak na pamumuhay.

Disenyo at Debelop

Sa pagdisenyo at pagdebelop ng interaktibong kagamitan ay isinaalang-alang ang mga araling mula sa umiiral na programang pangwika ng pamantasan para sa mga banyagang estudyante. Binubuo ito ng mga: Aralin 1: Kasaysayan ng Wikang Filipino, Alpabetong Filipino at mga Ponema; Aralin 2: Pagbati, Pagtugon, Ekspresyon at Pagpapakilala sa Sarili; Aralin 3: Mga Pangunahing Kaalaman (*kulay, hugis, numero at mga bahagi ng katawan*); Aralin 4: Araw at Buwan ng Taon, Pasaabi ng Oras at mga Salitang Pamanahon; Aralin 5: Transportasyon, Palengke at Tindahan; Aralin 6: Pagkain at Salo-salo; Aralin 7: Bahay at Tahanan; at Aralin 8: Pamilya at Lipunan. Gamit ang Flip Builder, isang software na nakabubuo ng interaktibong kagamitan sa pagdidisenyo at paglalagay ng *effects* upang mas maging makabuluhan ang binuong modyul. Nilapatan din ng mga *video clip*, awitin, pagsasalita, at *hyperlinks*.

Implementasyon

Sa implementasyon ng interaktibong kagamitan, ipinasubok sa mga estudyante ang E-BAKADA sa loob ng dalawang buwan. Ang FLAS Program ay isinasagawa tuwing Mid-year o Summer tuwing Hunyo at Hulyo. Ginamit ang E-BAKADA bilang kanilang supplementaryong kagamitan o modyul sa walong linggong pamamalagi ng mga banyagang estudyante sa pamantasan.

Ebalwasyon

Sa pagtukoy sa kabisaan ng nabuong E-BAKADA, nagsagawa ng pauna at pangwakas ng pagsusulit sa mga dayuhang estudyanteupang malaman kung alin pa ang mga dapat na baguhin o ayusin sa nabuong interaktibong kagamitan.

Pagsusuring Pang-estadistika

Sa pagsusuri ng estadistika ng mga datos, ginamit sa pagtataya sa mga datos ng gurong eksperto, weighted mean ang ginamit na batayan. Ang pagtataya ay ibinatay sa panukalang *Likert Scale* (Likert's Scaling Technique). Ito ang tskelest na pinasagutan sa sampung gurong nagtaya sa kabisaan ng ginagawang pag-aaral. Sa pagtukoy sa kabisaan ng nabuong interaktibong kagamitan, *T-test Paired Sample Statistics* ang ginamit sa paghahambing na resulta ng pauna at pangwakas na pagsusulit sa mga dayuhang mag-aaral.

Konsiderasyong Etikal

Sa pagsasagawa ng pag-aaral na ito, sinigurado ng mananaliksik na ang nakalap na mga impormasyon o datos ay mananatiling pribado at kompidensyal batay sa *Data Privacy Act of 2012* ng Pilipinas. Para sa mga banyagang estudyante, nagliham ang mananaliksik sa direktor ng International Affairs Office (IAO) upang hingin ang permiso ng mga banyagang estudyante na nagsilbing kalahok sa pag-aaral. Sumangguni rin ang mananaliksik sa dekana ng Office of Students Affairs (OSA) upang hingin ang permiso na isasagawa ang pag-aaral sa loob ng dormitoryo ng mga banyagang mag-aaral. Para sa partisipasyon ng mga guro, nagpadala rin ang mananaliksik ng liham sa Pangalawang Pangulo sa Gawaing Pang-akademiko upang humingi ng permiso na maging bahagi rin ng nasabing pag-aaral. Bilang katibayan ng pang-sang-ayon ng mga kalahok na maging bahagi ng pag-aaral, lumagda sila ng liham pagsang-ayon o *Informed Consent Agreement Form*.

Ang anumang impormasyon ng mga tagasagot na dalubhasa at mga banyagang estudyante ay opsyunal. Maaaring hindi ilagay ng mga tagasagot at kalahok ang kanilang impormasyon at identidad. Hindi sila pinilit, subalit ipinaliwanag pa rin ang nilalaman ng talasagutan

at pag-aaral nang lubos nilang maunawaan ang layunin ng mananaliksik.

Resulta ng Pag-aaral

Naglalaman ang bahaging ito ng presentasyon ng mga datos na nakalap mula pagbuo ng interaktibong kagamitan batay sa analis, pagdisenyo at pagdebelop, implementasyon, at ebalwasyon. Mababasa rin ang isinagawang balidasyon sa mga gurong eksperto, kabisaan ng binuong interaktibong kagamitan sa pamamagitan ng panimula at pangwakas na pagtataya sa mga banyagang estudyante at interpretasyon mula sa mga datos.

Ang mga Aralin sa Pag-aaral ng Wika at Kulturang Filipino

Maingat na binuo ang interaktibong kagamitan at isinaalang-alang sa pagbuo ang kulturang Filipino upang kasabay ng pagkatuto ng wika ay natutuhan din ang kultura ng mga Pilipino. Batay sa pag-aanalisa ng mga aralin sa Filipino para sa mga banyagang estudyante inangkop ang E-BAKADA batay sa edad at nasyonalidad ng mga upang maiakma ito sa kanilang interes. Isinama rin ang agrikultura at rural na pamumuhay sa lugar ng kanilang pakikimahuyan.

Sa pagdidisenyo at pagdebelop ng E-BAKADA, kumbersasyonal ang paraan ng pagtuturo ng wika sa mga banyagang estudyante dahil may paunang karanasan na ang mga estudyante sa bokabyularyo at mga salitang Filipino sa kanilang bansang pinagmulan. Kasama sa isinaalang-alang ang pagpili at paggamit ng wika at salitang dapat matutuhan ng mga mag-aaral. Nangangailangang wasto ang bokabyularyo at mga salin ng mga aralin upang maging malinaw sa mga dayuhang mag-aaral ang paggamit ng wikang Filipino. Sa pag-aaral ni Reyes (2017), ang pagiging pamilyar sa wika nakasalalay ang kalinawan sa paggamit ng wika bilang

komunikatibong pamamaraan. Kaya kailangan ay may konsistensi sa pagpili ng salita at pagsasalin upang hindi ito maging problema ng mga nag-aaral ng bagong wika. Dagdag pa nina Ramos at Mabanglo (2012), mahalaga na malinaw ang pagpapahayag ng unang wika patungong ikalawang wika sa pag-aaral ng mga banyagang estudyante upang hindi magkakaroon ng kalituhan. Sa pag-aaral na ito, sa tulong ng mga eksperto sa wikang Filipino at Ingles ay ipanasuri ang salin ng parehong wika at dumaan sa mga eksperto sa wika ang bokabyularyo at nilalaman ng interaktibong kagamitan.

Ang pamumuhay sa rural na tagpo umikot ang mga halimbawa sa nilalaman ng interaktibong kagamitan. Ang pamamalengke, pagsakay sa mga pampublikong sasakayan, pistang nayon, at gawi sa payak na pamilyang Pilipino. Sa isinagawang pag-aaral ni Brdaric (2016), mahalaga na naipapakita ang kultura sa mga binibigay na halimbawang ilustrasyon o video clip sa pagtuturo dahil mas nakikita ng mga estudyante ang paraan at gawi ng mga Pilipino sa panlipunang tagpo. Binanggit din nina Bajrami at Ismaili (2016) ang kahalagan ng paggamit ng audio-visual tool sa pagtuturo ng wika at kultura dahil nagkakaroon ito ng koneksyon, interaksyon, at pagiging interesado ng mga estudyante ng wika at kultura na kanilang inaaral.

Maingat na binuo, tinipon, sinuri, isinaayos at kinalala ang mga aralin na isinama sa interaktibong kagamitan upang ang pagkatuto ay maiayon sa antas na kumbensyunal. Maingat na binubuo ang nilalaman ng mga aralin sa pagbuo ng mga kagamitang pampagtuturo para sa mga banyagang estudyante (Tangonan et.al, 2016). Maraming mga isinasaalang-alang sa pagbuo ng mga nilalaman. Kinakailangan na ihanay ito sa programa ng pamantasan. Sa pag-aaral na ito, isinaalang-alang dito ang unang wika, kultura, relihiyon, lahi, kasarian, edad at mga kagustuhan ng mga estudyante sa ilalim ng ika-21 siglo. Isinaayos din ang pagsasaling wika mula Filipino patungong Ingles upang lubos nilang maunawaan ang

nilalaman. Mahalaga rin sa pagtitipon ng mga nilalaman ang kawilihan at kawastuhan ng mga impormasyon na inilalagay sa kagamitang pampagtuturo at may sapat na pagpapaliwanag.

E-BAKADA bilang Supplementaryong Kagamitan

Nabuo ang E-BAKADA, batay sa mga pangunahing kaalaman na dapat matutuhan ng mga banyagang estudyante. Matutuhan dito ang mga simpleng tuntunin ng gramatikang Filipino, mga paraan ng pagsulat at pagsasalita ng mga simpleng pahayag, at kasabay rin nito ang pagkatuto sa kulturang Filipino.

Larawan 1

Screenshot mula sa E-BAKADA

<https://drive.google.com/file/d/1CxFPpidv5LiM2wBQs0AJhDtS5uLeOFaJ/view?usp=sharing>

Binuo ng walong aralin ang interaktibong kagamitan para sa mga banyagang estudyante na pinamagatang, E-BAKADA na nangangahulugang “E” para sa elektroniko at “BAKADA” para sa ABAKADA na kung saan naging unang hakbangin ng mga Pilipino sa pagbabasa at ang nilalaman nito

ay batay sa mga aralin na itinuturo ng pamantasan. May mga nakatakdang mga layunin na nagsisilbing gabay sa pagkatuto ng bawat aralin, mayroon din itong mga iba't ibang gawain.

Bumuo ng pangkalahatang layunin para sa kabuuan ng E-BAKADA at mga espisipikong layunin sa bawat aralin upang maging gabay sa pag-aaral ng mga banyagang estudyante. Sa pag-aaral nina Ancheta at Perez (2016), mahalaga ang pagkakaroon ng maaayos na layunin sa pagbuo ng mga kagamitang pampagtuturo sapagkat ito ang simulain at batayang konsepto at aralin na dapat na matutuhan ng mga banyagang estudyante. Sa pag-aaral na ito, masususing inayos ang mga layunin ng interaktibong kagamitan upang mapunan ang mga pangangailangan ng mga banyagang estudyante sa pag-aaral ng wika at kulturang Filipino.

Inangkop ang mga pagtataya batay sa mga gawaing kilos at makrong kasanayan na dapat matamo ng mga banyagang estudyante sa pananatili sa bansa. Sa pananaliksik ni Doria at Conui (2020), sa pagsasagawa ng mga pagsasanay dapat na isinaalang-alang ang kakayahan ng mga estudyante at ang kasanayan na dapat na matamo batay sa layunin ng bawat aralin. Malilinig din ang kakayahan sa kritikal na pag-iisip ng mga estudyante kung malinaw ang paglalahad ng mga pagsasanay dahil mas lubos nila itong mauunawaan. Pagsasanay rin ang magiging sukatan at basehan na siyang gabay ng mga guro kung maaari na bang magpatuloy sa susunod na aralin o kung may dapat pa ba pang balikan sa mga nakaraang aralin. Sa pag-aaral na ito, ang mga banyagang estudyante ay kasalukuyang kumukuha ng batsilyer digri sa pamantasan sa bansa at ang iba naman ay mga *visiting students* na kung saan ay mamamalagi lamang sila ng isang semestre sa pamantasan upang kumuha ng karagdagang kaalaman sa kanilang kurso na isa sa kanilang mga layunin sa pagpili ng ating bansa at matutuhan nila ang wika at kulturang Filipino. Kaya naman ang mga pagsasanay sa nabuong interaktibong kagamitan ay naglalaman ng iba't ibang pamamaraan at

estrategiya batay sa interes ng mga estudyante tulad ng mga pagsasagawa ng mga maka-Pilipinong gawain, pagsasadula ng mga kadalasang sitwasyon, pag-awit, pagsakay sa traysikel at dyip, pamamelengke, at pagluluto ng mga sikat na pagkaing Pinoy.

Naglagay ng mga pangganyak sa bawat aralin upang mas maging kawili-wili ang kanilang pag-aaral. Gumamit din ng mga makatotohan ang sitwasyon at halimbawa para lubos na maging kawili-wili ang pag-aaral ng mga banyagang estudyante. Naglagay rin ng maka-Pilipinong disenyo sa bawat pahina, makukulay na grapiko, at mga iba't ibang larawan at panoorin na makikita sa Pilipinas.

Ayon kay Gatanela (2014), may malaking tulong ang paglalagay ng mga disenyo at mga larawan sapagkat gamit ang mga larawan ay mas madaling nauunawan ang bawat teksto at may kakayahan ito na ipaliwanag nang husto ang nilalaman. Sa pag-aaral na ito, naglagay ng mga kaakit-akit na disenyo, larawang maka-Pilipino upang kasabay na natutuhan ang kultura, *video* at mga *audio* na makatutulong at gagabay sa pag-aaral ng wika at kulturang Filipino.

Tiniyak ng mananaliksik na sa bawat aralin ay may pagpapahalaga sa wika at kulturang Filipino. Naglagay rin ng mga sanggunian sa dulo ng nabuong interaktibong kagamitan upang makilala ang mga aklat, modyul, o mga pinagkuhanan ng iba't ibang impormasyon.

Pagtataya sa Gamit at Bisa ng Interaktibong Kagamitan

Balidasyon ng mga Gurong Esperto

Pinabalido sa mga gurong eksperto ang interaktibong kagamitan bago matukoy ang kabisaan ng interaktibong kagamitan sa pamamagitan ng panimula at pangwakas na

pagtataya ng mga banyagang estudyante. Tinanggap ito ng mga gurong eksperto dahil wala pang aklat na mula sa pamantasan ang naililimbag sa pag-aaral ng wika at kulturang Filipino para sa mga banyagang estudyante. Magsisilbing instrumento ang interaktibong kagamitang ito sa mabilis na pagkatuto ng mga banyagang estudyante sa pamamalagi nila sa bansa.

Talahanayan 1

Pangkalahatang Kabuuan ng mga Mean at Interpretasyon ng mga Talahanayan na Resulta sa Pagbabalido ng mga Gurong Eksperto

	Mean	Interpretasyon
Layunin	4.70	Lubos na Katanggap-tanggap
Nilalaman	4.58	Lubos na Katanggap-tanggap
Format	4.69	Lubos na Katanggap-tanggap
Presentasyon at Organisasyon	4.66	Lubos na Katanggap-tanggap
Pagsasanay	4.68	Lubos na Katanggap-tanggap
Kawastuhan at Napapanahong Impormasyon	4.56	Lubos na Katanggap-tanggap
Pangkalahatang Mean	4.65	Lubos na Katanggap-tanggap

Legend: 4.50-5.00 (Pinakamataas na katanggap-tanggap); 3.50-4.49 (Mataas na katanggap-tanggap); 2.50-3.49 (Katanggap-tanggap); 1.50-2.49 (Bahagya o Di-gaanong katanggap-tanggap); 1.00-1.49 (Di-tanggap)

Bilang kabuuan, lubos na tinanggap ng mga gurong eksperto ang interaktibong kagamitan. Nagpapatunay lamang na naging maganda at kapaki-pakinabang na nabuong interaktibong kagamitan sa pagtuturo at pagkatuto ng wika at kulturang Filipino para sa banyagang estudyante. Ang pag-aaral na ito ay nagbibigay, hindi lamang ng kaalaman sa wika

at kultura ng bansa, kundi nagtataglay rin ng pangmatagalang epekto sa kanilang pagiging bahagi ng lipunan na kanilang pinag-aaralan. Ito ay nagbubukas ng pintuan sa mas mainam na ugnayan at pagsasama ng iba't ibang kultura, nagpapalakas ng pagkakaisa, at nagtataguyod ng pag-unlad ng edukasyon sa isang global na konteksto.

Maayos na inilahad ang mga layunin ng pag-aaral upang masukat ang mga dapat na matamo ng mga banyagang estudyante sa pamamalagi sa bansa. Sa pasasaayos ng *format* ng interaktibong kagamitan, gumamit ng Flip Builder na siyang naging katuwang ng mananaliksik upang maging interaktibo ang kagamitang pampagtuturo. Sinigurado ring ang larawan, *video*, at *audio* ay maka-Pilipino upang makita rito ang kultura ng mga Pilipino. Naglagay ng mga mga makatotohanang panulong biswal upang sa pag-aaral ng wikang Filipino ay kasabay rin nitong natutuhan ang kultura ng mga Pilipino. Sa kabuuan, ayon kay Taylan (2017), sa loob ng klase ng mga banyagang estudyante, wikang Filipino ang ginagamit na midyum ng pagtuturo at pagkatuto at kultura ang pokus at mensahe ng mga aralin na inihahatid sa kanila. Mahalagang maunawaan, tanggapin at igalang ang pagkakaiba-iba ng mga mamamayan upang magkaroon ng koneksyon at maiwasan ang hindi pagkakaintindihan ng bawat isa.

Kabisaan ng E-BAKADA

Talahanayan 2

Paghahambing sa Resulta ng Panimula at Pangwakas na Pagtataya

	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean	T	df	p-value
Panimulang Pagtataya	15.2857	7	2.69	1.02	-19.600	6	<.001
Pangwakas na Pagtataya	42.1429	7	2.41	.91			

Legend: Reject H_0 if $p < .05$ and failed to reject if $p \geq .05$

Naging katanggap-tanggap at mabisa ang nabuong interaktibong kagamitan dahil sa pagbabago sa resulta ng pauna at pangwakas na pagsusulit matapos na gamitin ang E-BAKADA. Katulad ng pag-aaral nina Bhatia et al., (2022) na paggamit ng *digital game-based learning* (DGBL) ay nagsagawa rin ng pauna at pangwakas na pagsusulit upang matukoy kung naging epektibo ang nabuong interbensyon. Sa ganitong paraan, matutukoy ang mga dapat pang ayusin at pagtuunan sa pag-aaral ng wika at kulturang Filipino. Sa naging resulta sa kabisaan ng interaktibong kagamitan, nakatulong ito upang mapadali ang *access* sa mga aralin na nagamit nila sa kanilang pag-aaral. Ang pagsusulong ng ganitong uri ng teknolohiya sa edukasyon ay nagbubukas ng mas maraming oportunidad para sa mga mag-aaral na mapabuti ang kanilang kasanayan sa wika at kultura. Ang mga natutunan mula sa pag-aaral na ito ay maaaring magsilbing gabay sa pagbuo ng mga susunod na hakbang sa pagpapaunlad ng mga pambansang programa sa edukasyon, lalo na sa asinaturang Filipino.

Mapapansin sa talahanayan na ang *t-value* ay higit na mataas sa *critical value* sa kabuuang interpretasyon ng panimula at pangwakas na pagtataya ay may makabuluhang pagbabago. Ito ay nangangahulugang higit na mataas ang resulta ng pangwakas na pagtataya ng mga estudyante sa panimulang pagtataya ng mga banyagang estudyante. Ang pagkakaroon ng sapat na impormasyon at kawastuhan ng nilalaman ng kagamitang pampagtuturo ay lubos na isinasaalang-alang magsisilbi itong tulay sa mga estudyante upang matuto ng mga aralin (Zamora, 2016). Samakatuwid, ang ginawang interaktibong kagamitan na ginamit ng mga banyagang estudyante ay lubos na katanggap-tanggap sa pagtuturo sa Filipino.

Konklusyon at Rekomendasyon

Pangunahing layunin ng pag-aaral na ito na makabuo ng interaktibong kagamitan sa pagtuturo ng mga guro at pagkatuto ng mga banyagang estudyante ng wika at kulturang Filipino na makatutulong sa paglinang ng kanilang kahusayan sa pagtamo at pagkatuto ng kanilang ikalawang wika. Internasyonalisasyon ng edukasyon ang isa sa mainit na usapin sa panahon ngayon at sa bawat pamantasan sa buong daigdig. Nangangahulugan na kailangan makasabay ang bansa sa hinihingi ng globalisasyon. Ang pagtuturo ng wika at kulturang Filipino sa mga banyagang estudyante ay isang sagot upang maipakilala ang identidad ng bansa sa iba't ibang panig ng daigdig. Gamit din ng makabagong teknolohiya, mas mapapabilis ang pagbabahagi ng impormasyon gayundin ang pagtuturo at pagkatuto.

Masasabing may malaking gampanin ang interaktibong kagamitan sa pagtuturo ng wika at kulturang Filipino sa mga banyagang estudyante. Tinawag na E-BAKADA: Pag-aaral ng Wika at Kulturang Filipino ang supplementaryong interaktibong kagamitan na magagamit sa

pag-aaral ng mga banyagang estudyante at ng mga gurong nagtuturo rito. Magsisilbi itong gabay sa bawat indibidwal na estudyante na mahasa ang kanilang kagustuhan at kakayahan sa pagkatuto ng wika at kulturang Filipino. Sabay na inaaral ang wika at kultura ng isang bansa. Kasabay sa pagkatuto ng wika sa isang bansa, natutuhan din ang kulturang mayroon ito. Tunay na hindi maaaring paghiwalayin ang kultura at wika dahil repleksyon ng wika ang kultura. Sa pag-aaral ng wika at kulturang Filipino ng mga banyagang estudyante, may salig kultural ang mga konseptong pang-linggwistika at gramatika dahil ang pag-aaral ng wika ay hindi lamang natutuhan sa loob ng klasrum kundi ito ay natutuhan din sa pakikisalamuha sa ibang tao sa lipunan, pagdalo sa mga pagdiriwang, pag-awit ng mga awiting bayan, pagluto at pagkain ng adobo, pagpunta sa mga makasaysayang lugar, pagsuot ng pambansang kasuotan, at pagmamahal sa mamamayan. Ang konsepto ng pag-aaral ng ikalawang wika ay pagtanggap sa kulturang nakapaloob sa lipunan.

Batay sa naging resulta ng pagbabalido sa mga guro at eksperto, maging ang antas ng pagtanggap ng mga banyagang estudyante, maituturing na mabisa at kapaki-pakinabang ang nabuong interaktibong kagamitan sa pagtuturo ng Filipino sa mga banyagang estudyante. Isa itong instrumento na hahasa at tutulong sa mabilis at interaktibong pagtuturo ng mga guro at pagkatuto ng banyagang estudyante habang namamalagi sila sa bansa. Gayundin, malinaw na naging epektibo at mabisa ang nabuong interaktibong kagamitan dahil sa naging positibong resulta ng pauna at pangwakas na pagsusulit.

Makatutulong nang malaki ang nabuong interaktibong kagamitan o ang E-BAKADA sa proseso ng pagtuturo ng mga guro sapagkat magsisilbi itong katulong na kasangkapan at pangunahing hanguan ng mga impormasyon na natatalakay sa loob ng klase. Magsisilbi rin itong kaagapay ng mga banyagang estudyante sa kanilang pag-aaral ng wika

at kulturang Filipino dahil na rin sa kakulangan ng mga modyul para sa kanila. Ang pag-aaral na ito ay magbubukas ng oportunidad na makasabay ang wikang Filipino sa globalisasyon. Magsisilbi ring itong gabay sa pagbuo ng mga programang pangwika para sa mga banyagang estudyante sa mga pamantasan na tumutugon sa internasyonalisasyon ng edukasyon.

Isang kahinaan ng pag-aaral na ito ay dahil nakabatay ang mga aralin sa programang pangwika sa Filipino na ginagamit ng Southeast Asian Center sa Amerika. Kaya, hindi naisalang-alang ang ibang limitasyong kultural ng ibang mga bansa. Ngunit nangangailangan na suportahan ng pamantasan ang pagbuo ng interaktibong kagamitan upang magamit bilang makabagong kasangkapan o instrumento sa pagtuturo ng mga guro at maging sa pagkatuto ng mga estudyante sa elementarya hanggang kolehiyo. Iminumungkahi ng mananaliksik sa magsagawa ng ebalwasyon sa umiiral na programang pangwika para sa mga banyagang estudyante upang malinaw na maplano ang mga aralin at gawaing pangwika na ihahain ng pamantasan sa sinuman o anumang bansa na magpapadala ng mga banyagang estudyante sa bansa. Sa ganitong pagpapalano ay makabubuo ang pamantasan ng tiyak at malinaw na kurikulum o programa sa pagtuturo ng wika at kulturang Filipino para sa mga banyagang estudyante.

Mula sa mga makabagong paraang ito, hinihikayat ng mananaliksik ang mga guro sa wikang Filipino ng mga banyagang estudyante na gamiting lunsaran ang nabuong interaktibong kagamitan para sa tiyak at akmaing pagtalakay sa bawat paksang itinakda ng pamantasan. Patuloy rin tumuklas at bumuo ng mga makabagong pamamaraan sa pagtuturo ng Filipino sa kabuuan upang lubos pang makilala ang yaman sa wika at kultura ng bansa. Ang E-BAKADA ay isang digital modyul na magagamit *online* at *offline* ng mga estudyante't guro. Inaasahan ng mananaliksik na

maipa-*patent* ang nabuong interaktibong kagamitan upang magamit ng mga paaralan o pamantasan na may programa sa pagtuturo ng wika at kulturang Filipino sa rehiyon at sa bansa sa kabuuan. Magsisilbi itong gabay sa pagbuo pa ng mga modyul ng intermediate, advanced, at superior para sa pagtuturo ng banyagang estudyante. Ang pananaliksik na ito ay magsusug sa pagiging intelektwal ng wikang Filipino at mas makilala at maaaring aralin bilang banyagang wika (*foreign language*) sa mga pamantasan sa ibang bansa.

Sanguian

- Ancheta, J., & Perez, C. (2016). Language learning difficulties of selected foreign students in National University, Philippines. *International Journal of Research Studies in Language Learning*, 6(4), 65-76.
- Bhatia, P., Diagon, S., Langlois, E., William, M., Prado, J., & Gardes, M. (2022). Impact of a game-based intervention on fraction learning for fifth-grade students: A pre-registered randomized controlled study. *Journal of Computer Assisted Learning*, 39(1), 46-62. <https://doi.org/10.1111/jcal.12726>
- Bajrami, L., & Ismaili, M. (2016). The role of video materials in efl classrooms. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 232, 502-506. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.10.068>
- Brdarić, H.. (2016). The importance of teaching culture in the foreign language classroom. *Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Croatia*. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:727491>
- International Affairs Office. (2018). Sustainable development goals. *Central Luzon State University*. <https://clsu.edu.ph/international-affairs/ia-sdg>

- Consolidated Implementing Guidelines on the Entry and Stay of Foreign Students in the Philippines Pursuant to Executive Order 285, s. 2000. Joint Memorandum Order No. 1, s. 2107: Inter-Agency Committee on Foreign Students (IACFS).
- Cox, C. (2014). *21st century skills and principles of flow in the foreign language classroom*. [Master's thesis, Brigham Young University].
- Doria, E., & Conui, F. (2020). Pagbuo ng workbuk sa kasanayan sa kritikal na pag-iisip ng mga estudyante. *Langkit: Journal of Social Sciences and Humanities*, 9, 19–42. <https://doi.org/10.2021/jhss.v9i.85>
- Gatanela, A. M. (2014). *Matching readers and texts: Leveling reading materials of the K-12 module for grade 9*. [Master's thesis, Philippine Normal University].
- Gustiani, S. (2019). Research and development (R&D) method as a model design in educational research and its alternatives. *Holistic Journal*, 11(2), 12-22.
- Laranjo, R. (2021). Sunurang pagtamo ng mga batayang pangungusap ng filipino bilang ikalawang wika ng mga estudyante na tsino, hapon, at koreano: isang panimulang pag-aaral. *Malay Journal*, 34(1), 65-79.
- Longcop, N. (2015). Development of multimedia-based modules in K-12 Asian studies. [Master's Thesis, Philippine Normal University].
- Moeller, A., & Catalano, T. (2015). Foreign language teaching and learning. *International Encyclopedia for Social and Behavioral Sciences*, 2(9), 327-332. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.92082-8>
- Olawale, S. (2013). The use of instructional materials for effective learning of Islamic studies. *Jihāt al-Islām*, 6(2).

- Ramos, T., & Mabanglo, R. (2012). The language learning framework for teachers of Filipino. *Journal of South-east Asian Language Teaching*, 1-54.
- Reyes, M. R. (2017). Mga pagdidili-dili sa pagtutumbas (ilang mungkahing mga hakbangin sa pagsasalin). *Scientia-The International Journal on the Liberal Arts*, 6(2).
- San Juan, D. (2018). *Makabayang pagsusuri sa kasalukuyang kurikulum ng sistema ng edukasyon sa Pilipinas*. https://www.researchgate.net/publication/323334865_Makabayang_Pagsusuri_sa_Kasalukuyang_Kurikulum_ng_Sistema_ng_Edukasyon_sa_Pilipinas/citations
- Spring, J. (2014). *Globalization of education: An introduction* (2nd ed). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315795843>
- Statement of the Commission on Higher Education on Filipino and the Revised General Education Curriculum (CMO No. 20 series of 2013). Nov. 27 2014. Statement: CHED On Filipino and Revised General Education Curriculum.
- Tangonan, R., Villanueva, V., & Zamora, N. (2016). Special Filipino curriculum (SFC): isang mungkahing kurikulum sa Filipino para sa banyagang estudyante. *The Normal Lights*, 10(20).
- Tarum J. Z. (2016). Language planning and the programs in Filipino of higher education institutions. *Asia Pacific Journal of Multidisciplinary Research*, 4(4).
- Taylan, D. R. (2017). Pagtuturo ng Filipino sa mga banyaga tungo sa pagpapahalagang pangkultura. *Kawing*, 1(1), 85-93.
- Zafra, G. (2016). Ang pagtuturo ng wika at kulturang Filipino sa disiplinang Filipino (Konteksto ng K-12). *Katipunan*, 1, 1-26. <https://dx.doi.org/10.13185/KA2016.00102>

Zamora, N. (2016). Pagtataya sa modularisasyon ng K-12 sa asignaturang Filipino: Tungo sa pagbuo ng modelo ng ebalwasyon para sa kagamitang panturo na tutugon sa ika-21 siglong kasanayan. *The Normal Lights*, 10(1), 207-236.